

Hög närvaro när Labyrint spelar

Publicerad 2013-06-07 14:28

Foto: Anders Hansson

När DN:s reporter Matilda Gustavsson hamnar mitt i en polisrazzia mot femton svarta killar är hon den enda som slipper lämna urinprov. Men vad handlar det egentligen om? Är det rasism, drogpolitik eller förtryck av ett kulturellt uttryck? Eller handlar det bara om polisens jakt på "pinnar"?

Dajanko studsar runt i logen iklädd blå träningsjacka. Han har precis kommit över bron från Christiania. Barndomsvännen Aki, som är piratskäggit och dubbelt så stor, lägger en tung arm om hans axlar.

– Nu får du sluta dampa.

– Jag vet. I skolan, ifall någon kastade ett suddgummi, var jag den där killen som alla pekade på: det var han! Säger Dajanko.

– Jag kunde få sådana utbrott. Jag minns utredningen, att pappa var arg och drog mig från sjukhuset: "det är inget fel på min son". Jag är obehandlad, på gott och ont. Allting blixtrar i huvudet och jag kan spotta rim hur länge som helst. Men det är svårt att skriva ner dem, säger han och sjunker ner i den röda soffan i källaren under Moriska paviljongen i Malmö.

Någon öppnar en glasburk med krossat grönt.

– Lukta!

Hiphopkulturens koppling till cannabis och en rökande Snoop Dogg går långt tillbaka. Liksom sprickan mellan den och polisen, som ibland blir en avgrund.

I centrum för den svenska konflikten står bandet Labyrint. Medlemmarna är öppna med att de röker cannabis. Jointar tänds i deras låtar och rullas i logen. De senaste åren har deras samhällskritiska musik höjt publikvolymen - parallellt med avbokningar, razzior och censurdebatter. Deras turnéer är en pågående polisjakt som fansen följer i sociala medier.

Vår tids pilsnerfilm, som ska visa sig vara betydligt mer än en fars.

Om ungefär en timme kommer en polisbricka att sträckas fram i dörröppningen. Händer kommer att knäppas. Men rummet kommer också att vara helt annorlunda.

Vänner väller in och vodkaflaskor står öppnade på bordet. Det börjar bli trångt.

– Får vi zippa här inne?

– Men blås inte mot brandlarmet. Sånt gillar inte aina.

– När kommer grisarna?

Labyrint beskriver poliser med rätt hårda ord. Är ni inte lika fördomsfulla som ni anklagar dem för att vara?

– Det är vårt sätt att snacka. Det är inte fint och anpassat. Det är från gatan och rakt ut. Vi är inte dumma, vi fattar att poliser är soldater åt politikerna. Och det finns bra snutar. På Fittjafestivalen nyss kom det fram två poliser och tackade för allt vi gör för ungdomar i orten. Men vi har mest träffat dåliga. Jag tror att det stör polisen att vi gjort låtar som unga kan ha i öronen när de muddras och stoppas utan anledning, säger Aki.

Utanför Moriska paviljongen är kvällen kvav. Det är som om himlen vill ner till marken. Trycket ökar ytterligare av trängsel och konsertförväntan.

De 19-åriga Labyrintfansen Michelle och Selma blev vänner första året på gymnasiet, när klassen åkte buss genom Europa för att vulkanen på Island ställt in flyget.

– Jag hade ingen musik men hamnade bredvid Michelle som lånade ut sin Ipod. Hon hade Kanye West, Nas, Labyrint. Det var dunder!

– Det blev ren kärlek.

– Vi ska tatuera in Kanyes namn här vid foten, säger Selma och drar upp sina svarta tights. Michelle klickar Marlborocigg. Sedan studenten förra året har de sökt "tusentals jobb".

– Hur ska man få ett bra CV om man aldrig får jobba?

– Vissa av våra vänner har fastnat på Facebook. Men vi satsar massor på personlig utveckling.

– När Michelle fyllde år nyss gjorde jag ett fotocollage och skrev ut hela texten till Labyrints "Broder" ... Hur går den nu?

En mobil dras fram och meningarna fylls i.

– Även om de e knas finns en hjälpande hand!

– Du är min bro-bro-broder!

– Jag backar dig till hundra procent!

Michelle fladdrar ironiskt med ögonfransarna.

– Alla hårda hiphopartister har något som är deras svaghet, som en öm punkt. Ofta väntar de innan de vågar visa den. För Nas är det dottern, och nu har ju Stor berättat om sitt ex och sin pappa. Labyrints mjuka sida är kärleken till orten, syskonen där. Hur långt man än kommer finns det alltid ett hem att återvända till, säger Michelle.

Hon anspelar på den uppmärksammade låten "Ortens favoriter", där Labyrint bjöd in rappare från hela landet som kärleksfullt berättade om var de kommer ifrån. Ordet "Orten" används i stället för det mer stigmatiserande ordet "förorten".

Vad är orten för er?

– Det är Sofielund. Vilken gata jag än går på ser jag mig själv springa runt som liten och leka, säger Selma.

– Min ort är Rosengård, och sedan flyttade vi till Oxie, säger Michelle.

Molnen är tunga och basen mullrar genom Moriskans entré, förbi vakterna.

– Malmö är ju rätt indelat i grupper, men det blir som en gemenskap med alla orter. Man delar erfarenheter. Kanske att ens föräldrar har hemska minnen från kriget. Men även om det är tufft så finns ett hem. De bjuder upp unga rappare på scenen. De ger kärlek till orterna som smutskastats och vi från orten ger kärlek till dem. Det är det som Labyrint handlar om, säger Selma och armkrokas av Michelle.

– Kom, bror!

Nästa Norsborg och utanför tunnelbanan klättrar höga hus utmed bergen. Det är sista stoppet på röda linjen, som går genom huvudstaden och har gett namn åt Sveriges äldsta hiphopkollektiv, Redline. Studion ligger i en källare under en fritidsgård. Två mellanstadiebarn visar vägen.

– Gillar du Justin Bieber?

– Ska du prata med Salla?

– Vi känner Salla! säger de, knackar på och springer i väg innan plåtdörren hinner öppnas. Nedanförr trappan är väggarna röda, sladdar tvinnade i kaos. Salla har varit med sedan svensk hiphop föddes med Latin Kings och är en fadersfigur i källaren som är både häng, familj och fabrik. Rapparen Stor sitter och nickar till något i hörlurarna. Salla slår sig ner i soffan med Aki och Dajanko, ett par dagar före konserten i Malmö. Tidningarna talar om Husby och de minns tidigare kravaller.

– Under 90-talet blev det fucked upp i Gottsunda där jag och Aki växte upp, säger Dajanko.

Nyligen gav han och några av Sveriges största hiphopartister sitt stöd åt kampanjen ”Alby är inte till salu” på Aftonbladet Debatt. Aki har varit ute på stan och samlat namnunderskrifter mot att lägenheterna där ska säljas ut.

Inifrån förorterna växer en radikal vänsterrörelse, och i datorerna bakom oss läggs tunga ledmotiv.

– Svensk hiphop har blivit hårdare, för att samhället är hårdare. Det är mycket som kokar. Snabbt ökande klassklyftor. Så respektlöst att sälja ut Alby! De skulle aldrig våga göra det någon annanstans, i ett annat område hade de vetat att folk snabbt får ihop namnlistor eller kan ringa en kompis på tidningen, säger Aki och Salla vidgar historien.

– Det finns mycket likheter med proggen: man berättar om sitt liv som arbetare, klagar på att ungdomsgårdar läggs ned, att polisen slår vissa människor lite extra. Ibland uppmärksammar media kulturen, ibland inte. Men vi har alltid varit politiska, säger Salla.

Många texter handlar om rasism.

– Som barn tror man att saker är självklara. Det händer något med en när man inser att alla inte stoppas av polisen med jämna mellanrum. Att man är den enda som kollas i en kö på Stureplan. Min innerstadskompis blev arg på mig: varför anmäler du dem inte? Varför stod du bara tyst? Jag kunde inte svara, det var så normalt för mig. Jag har inte lyxen att se så där svenskt snäll ut, tar jag på mig en kavaj ser jag ändå ut som en gangster. Sådana små detaljer växer människor upp med, varje dag, säger Salla.

Han betonar att Redline som helhet tar avstånd från droger.

– Vi har dansare på scen som undervisar barn, människor som jobbar ideellt med kultur och musik. Våra familjer är där och ser oss stoppas av polisen – igen. Vi jobbar hårt för att unga härifrån ska känna stolthet men så blir de behandlade som om de inte räknas till resten av Sverige, som om de är ett kapitel i sig. All skit kommer till förorten först. I lågkonjunkturen tappar vi jobben först. Alla nya droger landar här, men det skrivs om dem först när de når innerstan. Då har folk redan dött hos oss. Här bor också dem som drabbas hårdast av att få en prick i registret. Tappar enda chansen till lägenhet, säger Salla.

– Hur många kollar de på Håkan Hellströms konserter?

Kvällssolen var låg under invigningskvällen på Gröna Lund. Polisens insatschef Edward Docherty stod uppe på slängungan med publikutsikt och walkie talkie.

– Cannabisrök ser ut som bomull, till skillnad från ciggens stripiga moln. De håller jointen lite filmiskt mellan fingertopparna och låten den gå laget runt: där-där-där. Det var bara att dirigera spanarna. Det var polisstyrkan som tog slut, inte rökandet, säger han om insatsen som ledde till 52 misstänkta narkotikabrott. Den JO-anmäldes också av två killar i publiken. En av dem tyckte att polisens uttalande efteråt, om att spelningen lockat till sig folk som ”inte har något alls att göra på ett nöjesfält”, var fördomsfullt. Den andra upplevde att han stoppats utan anledning.

– Det gick omkring civilare i hängiga jeans och New York Yankees-kepsar. Man kände sig misstänkt bara genom att vara där, säger han.

Edward Docherty visar in i biblioteket på poliskontoret. En soffa, en tavla föreställande slaget vid Lützen. Han har arbetat ute i Stockholmsnatten i många år.

– Jag har sett mycket lidande. Om jag ska vara krass: hade starkspriten kommit till Sverige i dag skulle den nog också narkotikaklassats. Men det är ingen lösning att göra fler substanser lagliga. Jag är trött på myten om cannabis som en kärleksdrog. Det är inte helt ovanligt med till exempel psykoser hos unga brukare. Svåra psykiska tillstånd, säger Edward Docherty.

I den kritik som riktats mot polisens konserttillslag de senaste åren återkommer ordet ”pinnjakt”. Det vill säga att polisen satsar på enklare fall för att få fin statistik och uppnå mål – till exempel ett visst antal narkotikabrott. Polisforskaren Stefan Holgersson menar att narkotikapolisen dragit in på spetskompetens som kan engageras i svårare ärenden.

– Samtidigt måste de visa samhället att de satsar på narkotika. På sådana här spelningar är det lätt att rapportera samma person för både bruk och innehav, säger han.

Men insatserna mot unga har en tydlig vision som kommer uppifrån, kontrar Edward Docherty. På väggen hänger en stadskarta med uppnådde foton på stationens anställda, placerade efter befattning och ålder. Polisen är en hierarkisk organisation.

Ovanför den finns politiken. Straffen för narkotikabrott ska skärpas, sa nyligen Justitieminister Beatrice Ask. Maria Larsson är barn- och äldreminister och berättar om den cannabissatsning som regeringen sedan förra året riktar mot unga förstagångsbrukare i Stockholm, Göteborg och Malmö. Om den internationella cannabiskonferens som regeringen anordnar i höst för att öka kunskapen om drogens effekt på hjärnor, och särskilt unga hjärnor.

– Sverige ska vara ledande i att mota tillbaka legaliseringsrörelsen, säger hon och efterlyser ett starkare ställningstagande från landets artister.

När Edward Docherty planerar en konsertinsats börjar han med att ringa kriminalunderrättelsetjänsten och be om statistik från tidigare spelningar.

– Är det en publik av lite hippa Stureplansmänniskor måste vi oftare möta med kokainspanare. Spelar någon av Marleys söner vet vi av lång erfarenhet att det brukas mycket cannabis.

Blir det inte lätt att man hittar vad man letar efter?

– Ska någon åka fast för rattfylla måste vi såklart stå vid vägarna. Samtidigt är alla våra poliser tränade i att känna igen narkotikabruk. Ibland gör vi felbedömningar och då minskar bevakningen till nästa gång. Vi är inte där för att censurera eller jävlas. Tvärtom, en av polisens viktigaste uppgifter är att skydda yttrandefriheten. Men så länge vi får de här resultaten på till exempel Labyrints konserter är vi skyldiga att ha hög närvaro.

– Att sjunga en drogliberal rad är inte olagligt, men en pusselbit i den större bilden. Okej, de sjunger cannabisliberalt, då går vi in och kollar just den statistiken från förra spelningen, säger Edward Docherty, och nekar till att polisen låtlyssnar in sig på arbetstid.

– Men privat gillar jag svensk hiphop.

Det luktar sött i logen på Moriska i Malmö.

– Första gången jag rökte weed var jag var 12 år. Det var jättedumt, jag vet. Men min hjärna är alltid i konflikt med sig själv och så – baam – blev det mer ordning.

– Jag skaffade ett eget bibliotek med böcker om hur CIA ligger bakom allt. Den där klassikern, säger Dajanko, skakar leende på huvudet.

Nyligen skapade Labyrint #normaliseringskampanjen på Instagram, där folk postar foton på sitt nya rökdon eller ett bloss på balkongen.

Ändå avsvär sig bandet all romantisering. I deras och många andra rappares texter finns både spliffar och vår tids kanske starkaste vittnesmål om missbrukets helveten. De rappar om fattigdom och våld mot fonden av farsor som "väljer alkoholen" eller "byter barnens julklappar mot rökheroinet".

Jag hatar ordet drogliberal, säger Aki.

– Det sårar mig och är fett irriterande. Lyssnar man på våra texter hör man att det handlar om hur missbruk förstör våra områden. Sedan tror vi att viss legalisering skulle hjälpa dem med missbruksproblem. I dag blir människor helt uteslutna ur samhället, kriminella. Du blir en haschflummare och har ingen talan. Vi vill ge alla människor en röst. Vi röker och vi varken skäms eller är stolta över det. Det finns massa gravar som visar vad droger gjort med våra familjer och vänner, säger han.

Sedan kommer snacket i gång igen.

– Jag älskar att fucka med aina!

– När kommer aina?

Ni klagar på att polisen förstör era spelningar. Är det inte dumt att röka på i logen?

– Vi brukar inte göra det, men det här börjar bli en komedi. Vore konstigt om vi vek oss nu. Det är också en slags politik: har inte samhället viktigare saker att ta tag i än att jaga vuxna män som tar en spliff då och då? Det är respektlöst mot vår publik. De möter många fler poliser än vad högerextrema demonstranter gör. Är det värt att tvinga någon att klä av sig naken och kissa för ett bötesbrott? Säger Aki.

– Seriöst. Folk får psykiska besvär av det.

Vilket ansvar känner ni för er unga publik?

– Vi jobbar massor med ungdomar i förorten och uppmanar ingen att röka. I musiken skildrar vi bara vår verklighet. Och det är mångas verklighet, säger Aki.

Röker verkligen rapppubliken mer än andra? Antalet unga i Sverige som testat cannabis ökar. Allt fler anser att rökandet inte är så allvarligt, och glappet mellan dem och politiken är stort. Ökningen sker mest i storstäderna, och i alla samhällsgrupper.

– Det finns heller ingen forskning som visar på samband mellan drogbruk och vissa musikpubliker, säger Philip Lalander, professor i socialt arbete som forskat mycket kring unga och droger.

– Däremot sker användandet mer öppet eller ritualiserat på vissa specifika platser. Under 90-talet fanns klubbar där ecstasy användes för att uppnå kollektiv extas. Men det finns en tendens att låta subkulturen bli the bad guy, i stället för de sociala omständigheter som styr ungas liv på riktigt – och ökar risken att hamna i ett missbruk, säger han.

Jenny Björkman är samtidshistoriker och har forskat om hur bilden av "knarkaren" skiftat sedan början av 1900-talet. Vilka droganvändare som är "farliga" följer delvis en klasslogik. Under första halvan av förra seklet kopplades narkotika till morfinberoende läkare eller opiumrusiga författare. Barnen varnades för alkoholister.

– In på 60-talet fanns en lag som definierade alkoholism utifrån hur stor del av inkomsten som spenderades på sprit. En rik och en fattig kunde dricka lika mycket, men bara den senare var "alkoholist" och dömdes till tvångsarbete. Historiskt har det varit arbetarklassens konsumtion som stört de styrande mest – och ansetts hota hela samhället. Medelklassen kan mer "sköta sig själv", säger Jenny Björkman.

När narkotika spreds till de lägre klasserna förändrades bilden. Narkomanen blev farlig och kriminell, alkoholisten fick vård. De lite plockiga polisjakterna i Labyrints musikvideos fångar ett kulturellt skifte, där torgalkoholister bytts ut mot rökande förortskillar.

– Bilden av knarkaren verkar spegla den rådande politiken. De senaste decennierna har narkotikalagarna skärpts, säger Jenny Björkman.

– Men man kan inte blunda för att det också finns en romantisering, kanske just för att de målas upp som ett sådant hot. Ungdomars agerande i grupp har alltid varit laddat. Det är en symbol för framtiden, som skälver mellan hopp och förtvivlan.

Heeey!

Just innan konserten ska börja kommer runt femton svarta killar in i logen. Malmös unga rapscen. De hälsar på Labyrint. Tre av dem har precis slagit igenom i en låt av gangsterrapgruppen Kartellen, som handlar om att andra inte skulle orka gå så långt i deras skor. I kväll ska de gåstrappa. De har tagit med sina kompisar. Men två minuter efter att de kommit in i logen, och i nästan samma stund som Labyrint försvinner upp på scenen, öppnas dörren av två män i skjortor.

– Här var det dimmigt som slaget vid Lützen, säger den ena. Visar polisbrickan. Vakter ställer sig vid utgången. Ingen ser särskilt chockad ut. Alla uppmanas att knäppa sina händer framför kroppen, som ett första narkotikatest. De flesta lyder, men mina armar rör sig inte. Den enda vita killen i logen, något slags arrangör, säger att han har ett jobb att sköta. Viftas ut.

– Knäpp händerna, upprepar polisen.

Till slut har alla som står på rad i rummet aftonbönsknäppta händer, utom jag. En grupp svarta killar, en vit tjej. Inga av polisens ord riktas till mig. Ögonbryn höjs och blickar möts i sidled över att situationen är så övertydligt skev och kräver en korrigerande. Den kommer inte. I stället tas en efter en av killarna in på toaletten för att lämna urinprov. Resten står stilla. Jag skäms. Det bränner i min hud och konturerna skärps. En kille säger att han inte vill klä av sig inför en polis. En annan ropar "gris". En tredje säger inget alls och får frågan om han kan svenska språket. Ett mindre gäng sätter sig i soffan. De andra står kvar på rad. Konserten är snart slut. Facebook kollas på mobilen.

Trycket i rummet övergår i en tristess som står i svindlande kontrast till Labyrints arga, hårt utspottade texter, som hörs in från spelningen som pågår en trappa upp.

Tystnaden återkommer en halvtimme senare när Dajanko, under den snabbt tickande efterfesten på Moriskans veranda, förs bort av polisen. Han sträcker leende och lite parodiskt upp händerna i luften och sätter ännu en scen i pilsnerfilmen. Men för de unga killarna runt honom är kvällen inte fiktion.

– Jag har pissat många gånger förr men det här är första gången det kommer visa positivt. Jag måste ta körkort och nu bara: borta!

– Han var i Danmark i går.

– Vart ska vi gå nu?

– Fan, jag fick inte köra mitt set på scenen.

– Så sjukt att de inte ens kollade ditt register, säger de till mig innan festen flyter ut i ingenting: "Välkommen till vår värld, gumman."

I logen tog polisen så småningom mig åt sidan och frågade vad jag gjorde där. Jag sa att jag var journalist. Han undrade om jag hade några frågor, med tanke på att jag kanske inte hade haft med polisen att göra förut. Bad om mitt mobilnummer, ifall de skulle behöva ett vittne. Jag gav honom det. Gick tillbaka till rummet och ställde mig i raden som väntade på att lämna urinprov. Men en vakt krokade vänligt tag i mina ögon, nickade mot utgången.

– Du kan gå.

I Malmönatten är Selma och Michelle på väg mot ett kebabställe på Bergsgatan, där de avslutar varje utekväll.

– Labyrint var euphoria!

– De kommer ut i publiken och det blir en sådan stark känsla, säger Michelle.

Tillsammans flyttar de till Stockholm i höst. Michelle ska plugga till make-up-artist och Selma har kommit in på en musikproducentutbildning. Cigg klickas och det är fortfarande kvavt. När vi kryssar mellan taxibilarna börjar det regna.

Matilda Gustavsson

© Detta material är skyddat enligt lagen om upphovsrätt.